

CÍRKEV A INTERNET

ETIKA NA INTERNETU

PAPEŽSKÁ RADA PRO HROMADNÉ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY

CÍRKEV A INTERNET

I. ÚVOD

1. Církev věnuje sdělovacím prostředkům odedávna pozornost. Zvláštním výrazem této pozornosti je zájem o internet. Sdělovací prostředky totiž považuje za výsledek historicko-vědeckého procesu, díky němuž lidstvo pokračuje „v objevování zdrojů a hodnot ukrytých v celém stvoření“.¹ Církev mnohokrát vyjádřila své přesvědčení o skutečnosti, že hromadné sdělovací prostředky jsou – jak potvrdil 2. vatikánský koncil – „podivuhodné technické vynálezy“², které již hodně odpovíděly na potřeby člověka, mohou však učinit ještě více.

Přístup církve ke sdělovacím prostředkům byl tedy v zásadě pozitivní.³ Dokumenty Papežské rady pro sdělovací prostředky odsuzují závažná zneužití sdělovacích prostředků, s naléhavostí se ale snaží objasnit, že „pouze restriktivní nebo cenzorský postoj ze strany církve ... není ani účinný ani vhodný“.⁴

Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio* z roku 1971, která cituje encykliku papeže Pia XII. *Miranda prorsus* z roku 1957, zdůrazňuje následující aspekt: církve ve sdělovacích prostředcích „spatřuje ‚Boží dary‘, protože podle rozhodnutí

¹ Jan Pavel II. encyklika *Laborem exercens*, č. 25; Zvon, Praha 1991. Srov. II. vatikánský koncil, Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, č. 34; Zvon, Praha 1995.

² *Inter mirifica* č. 1, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

³ Například *Inter mirifica*; proslovy papeže Pavla VI. a Jana Pavla II. u příležitosti světových dnů sdělovacích prostředků. Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio*; Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Pornografia e Violenza nei Mezzi di Comunicazione sociale: una Risposta Pastorale*; Pastorační instrukce o sdělovacích prostředcích *Aetatis novae*; *Etika v reklamě, Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 10 - Dokumenty ČBK, Praha 2000.

⁴ *Pornografia e Violenza nei Mezzi di Comunicazione sociale*, č. 30.

Božské prozřetelnosti bratrsky spojují lidi, aby spolupůsobili v Božím díle spásy.⁵ Stejný názor zastáváme i v otázce internetu.

2. Církev se dívá na dějiny komunikace jako na dlouhou cestu, která vede lidstvo „od nadutého babylonského projektu a jeho následného zřícení do zmatku a vzájemného neporozumění (srov. Gen 11,1–9) k letnicím a k daru jazyků: obnovení komunikace je soustředěno na Ježíše, působením Ducha svatého.⁶ V životě, smrti a vzkříšení Ježíše Krista našla vzájemná komunikace lidí svůj nejvyšší ideál a svrchovaný vzor v Bohu, který se stal člověkem a bratrem.⁷

Moderní sdělovací prostředky jsou kulturními prvky, které v této historii sehrávají svou roli. Jak uvádí 2. vatikánský koncil, „i když je třeba pečlivě rozlišovat pozemský pokrok od růstu Kristova království, má přesto tento pokrok pro Boží království veliký význam, pokud přispívá k lepšímu uspořádání lidské společnosti“.⁸ Díváme-li se na sdělovací prostředky z tohoto úhlu, objevíme, že „účinně přispívají k osvěžení a vzdělání ducha a k šíření i upevňování Božího království“.⁹

O internetu dnes platí zvláště to, že přispívá k revolučním změnám v obchodování, ve výchově, v politice, v žurnalistice, ve vztazích mezi národy a kulturou, přispívá ke změnám týkajícím se nejen způsobu, jakým lidé komunikují, ale i toho, jak vnímají vlastní život. V připojeném dokumentu *Etika na internetu* pojednáváme o etickém rozměru těchto otázek.¹⁰

Zde se zabýváme spojitostí internetu s náboženstvím a zvláště s katolickou církví.

⁵ *Communio et progressio* č.2, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁶ Jan Pavel II. Poselství k XXXIV. světovému dni sdělovacích prostředků; Dokumenty ČBK, 2000.

⁷ Srov. *Communio et progressio*, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁸ II. vatikánský koncil, Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* č. 39; Zvon, Praha 1995.

⁹ *Inter mirifica*, č. 2, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

¹⁰ Srov. Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Etika na internetu*; Dokumenty ČBK 2002.

3. Církev má v oblasti sdělovacích prostředků dvojí cíl. Jedním je povzbuzovat jejich správný rozvoj a jejich správné užití ve prospěch lidského pokroku, spravedlnosti a pokoje, pozvednutí společnosti na místní, národní a komunitní úrovni, ve světle společného dobra a v duchu solidarity. Církev si uvědomuje velký význam sdělovacích prostředků, a proto „chce s odpovědnými činiteli médií uplatňovat upřímný a respektem určený dialog“¹¹. „Tento dialog žádá od církve pochopení médií, jejich cílů, vnitřní struktury, forem a druhů, jejich podporu a povzbuzování těch, kdo v nich pracují. Na základě tohoto pochopení a této podpory bude možné připravit závažné návrhy na odstranění zábran, které stojí v cestě lidskému pokroku a hlásání evangelia.“¹²

Církev sleduje však také svou vlastní komunikaci, interní komunikaci. Tato komunikace je něčím více než jen technickou dovedností, protože má svůj původ ve sdílení lásky mezi božskými osobami a v jejich komunikaci s námi, jakož i v pochopení skutečnosti, že trinitární komunikace „zahrnuje i lidstvo: Syn je Slovo, navěky „vyslovené“ Otcem, a v Ježíši Kristu a skrze něho, Syna a vtělené Slovo, sděluje Bůh sám sebe a svou spásu lidem“.¹³

Bůh pokračuje v komunikaci s lidstvem skrze církev, nositelku a ochránkyni jeho zjevení, jejímuž učitelskému úřadu pouze on svěřil úkol vykládat autentickým způsobem jeho slovo.¹⁴ Sama církev je také *communio*, sdílení osob a eucharistických společenství, mající „svůj původ ve vnitřním společenství Trojice a tuto skutečnost odráží“.¹⁵ Komunikace je tedy pro církev podstatná.

Tato motivace více než jakákoliv jiná vysvětluje, proč „komunikační praxe církve by měla být příkladná a měla by se řídit nejvyššími ideály

¹¹ *Aetatis novae*, č. 8, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

¹² *Tamtéž*.

¹³ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 3; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

¹⁴ Srov. II. vatikánský koncil, Věřoučná konstituce o Božím zjevení *Dei verbum*, č. 10; Zvon, Praha 1995.

¹⁵ *Aetatis novae*, č.10, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

pravdivosti, důvěryhodnosti, citlivosti k lidským právům a dalším významným principům a normám“.¹⁶

4. Před třiceti lety ukázala instrukce *Communio et progressio*, že „moderní sdělovací technika otvírá lidem nové cesty pro setkání s evangeliem“.¹⁷ Papež Pavel VI. říká: „Církev by se cítila vinna před Bohem“, kdyby nevyužívala těchto prostředků pro evangelizaci.¹⁸ Papež Jan Pavel II. definoval sdělovací prostředky „prvním areopagem novověku“ a prohlásil, že „něstačí tedy použít je pouze k šíření křesťanského poselství a církevní nauky, ale poselství samo musí být integrováno do této „nové kultury“, kterou vytvořila moderní komunikace“.¹⁹ To je dnes nesmírně důležité, neboť sdělovací prostředky nejen silně ovlivňují to, co si lidé myslí o životě, ale také – v širším měřítku – se „lidská zkušenost jako taková stala zkušeností, kterou zprostředkovávají média“.²⁰

To vše platí i o internetu. Třebaže se svět sdělovacích prostředků může někdy vůči křesťanskému poselství jevit jako nepřátelský, poskytuje jedinečnou příležitost hlásat spásnou pravdu o Kristu celému lidskému rodu. Stačí si připomenout... pozitivní možnosti internetu, který může přinášet náboženské informace a vyučovat bez ohledu na bariéry a hranice. Jde o možnost oslovit početnou veřejnost, kterou si ti, kdo hlásali evangelium před námi nedokázali představit ani v nejdůležitějším snu. ... Katolíci by se neměli bát otevřít Kristu dokořán ‚brány‘ sdělovacích prostředků, aby jeho radostná zvěst zněla ze střeš světa!“²¹

II.

¹⁶ *Etika ve sdělovacích prostředcích*; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

¹⁷ *Communio et progressio*, č. 128; Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

¹⁸ Apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi*, č. 45; Zvon, Praha 1990.

¹⁹ Encyklika *Redemptoris missio*, č. 37; Zvon, Praha 1990.

²⁰ *Aetatis novae*, č. 2, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

²¹ Jan Pavel II. Poselství k XXXV. světovému dni sdělovacích prostředků, č. 3; Dokumenty ČBK, Praha 2001.

PŘÍLEŽITOSTI A VÝZVY

5. „Komunikace, která probíhá v církvi a skrze církve, spočívá podstatně v hlásání radostné zvěsti Ježíše Krista. Je ohlašování evangelia jakožto prorockého a osvobozujícího slova zaměřeného na lidi dnešní doby. Vzhledem k situaci radikální sekularizace je svědkem Boží pravdy a nadpřirozeného určení člověka. Vzhledem ke konfliktům a rozdělením se rozhoduje pro spravedlivou solidaritu se všemi věřícími ve službách společenství mezi lidmi, národy a kulturami.“²²

Hlásání radostné zvěsti lidem ponořeným do kultury hromadných sdělovacích prostředků vyžaduje pozorné vnímání zvláštní povahy samotných sdělovacích prostředků. Církve chce proto nyní pochopit internet, což je nezbytné pro účinnou komunikaci s lidmi, zvláště mladými, kteří mají s touto novou technologií velké zkušenosti, ale i proto, aby ho využívala co nejlépe.

Hromadné sdělovací prostředky přinášejí významný prospěch a výhody z náboženského hlediska: „přinášejí zprávy a informace o událostech, idejích a osobnostech náboženského světa; jsou nositeli evangelizace a katecheze. Dnem i nocí poskytují inspiraci, povzbuzení a příležitost k náboženskému životu lidem, kteří nemohou opustit své domovy nebo instituty“.²³ Kromě těchto výhod přináší internet některé další, pro něj více či méně specifické. Jeho systém dovoluje bezprostřední a přímý přístup k důležitým náboženským a duchovním pramenům, do velkých knihoven, muzeí a na posvátná místa, k dokumentům učitelského úřadu církve, ke spisům církevních otců a učitelů a ke starobylé moudrosti celých staletí. Má jedinečnou schopnost překonat vzdálenosti a izolaci, jelikož spojuje lidi dobré vůle s ostatními, kteří jsou součástí virtuálních komunit věřících, aby se tak povzbuzovali a navzájem si pomáhali. Výběrem užitečných dat a jejich přenosem na internet může církve poskytnout důležitou službu katolíkům i nekatolíkům.

²² *Aetatis novae*, č. 9, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

²³ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 11, Dokumenty ČBK, Praha 2000.

Internet je důležitý pro mnohé církevní aktivity a četné programy, jako evangelizace, 'znovuevangelizace', nová evangelizace a tradiční misijní dílo *ad gentes*, katecheze a další druhy výchovy, zprávy a informace, apologetika, řízení, administrativa a některé formy duchovního a pastoračního vedení.

Třebaže virtuální realita kybernetického prostoru nemůže nahradit autentické společenství lidí, ani svátosti či liturgii nebo přímé a bezprostřední hlásání evangelia, může je doplnit, vést lidi k plnějšímu životu víry a obohatit náboženský život uživatelů internetu. Je pro církve také nástrojem komunikace s jednotlivými skupinami jako jsou mladí, dospělí, staří, dále lidé, kteří musejí z jakýchkoliv důvodů žít doma, lidé žijící v odlehklých oblastech, členové jiných náboženských seskupení, se kterými by jinak nebylo možné komunikovat.

Stále větší počet farností, diecézí, řeholních kongregací a církevních institucí, nejrůznějších programů a organizací používá internet k těmto a dalším účelům. Na některých místech, jak na úrovni národní, tak kontinentální, jsou v běhu tvůrčí projekty, podporované církví. Svátý stolec je aktivní v této oblasti řadu let a pokračuje v šíření a rozvoji své přítomnosti na internetu. Povzbuzujeme skupiny spojené s církví, které ještě nevstoupily do kybernetického prostoru, aby uvážily tuto možnost a co nejdříve tak učinily. Všele doporučujeme výměnu nápadů a informací na internetu mezi těmi, kdo mají v této oblasti zkušenost, a těmi, kdo teprve začínají.

6. Církve má internet také chápat a používat jako nástroj vnitřní komunikace. Proto je třeba mít na mysli jeho speciální charakter jako přímého, bezprostředního, interaktivního a sdělovacího prostředku.

Dvousměrná interaktivita internetu již smazává někdejší rozlišení na toho, kdo sděluje, a toho, kdo sdělení přijímá,²⁴ a vytváří situaci, v níž – alespoň potenciálně – mohou všichni dělat obě věci. Nejedná se tedy již o komunikaci minulosti, která probíhala jenom jednosměrně, od vyššího k nižšímu. Jelikož si stále více lidí osvojuje tento typický aspekt internetu v různých oblastech svého života, lze očekávat, že využijí internetu také v souvislosti s náboženstvím a církví.

²⁴ Srov. *Communio et progressio*, č. 15; Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

Jde o novou technologii, nikoliv však o novou myšlenku. 2. vatikánský koncil uvedl, že členové církve by měli projevat svým pastýřům „své potřeby a přání ... s tou svobodou a důvěrou, která se sluší na Boží děti a bratry v Kristu“; pro množství znalostí, pravomoci a uznání, jímž se těší, pro ně „plyne možnost a někdy i povinnost vyjádřit svůj názor na to, co by mohlo být církvi k dobru“.²⁵ Dokument *Communio et progressio* uvedl, že církev, nakolik je „živý organismus“, „potřebuje...veřejné mínění, které vzniká na základě dialogu jejích členů“.²⁶ Třebaže výklad pravd víry „nelze libovolně ponechat každému podle vlastní libosti“, pastorální konstituce zaznamenala, že „se otevírá široký prostor pro dialog uvnitř církve“.²⁷

Podobné myšlenky jsou obsažené v Kodexu kanonického práva²⁸ a v posledních dokumentech Papežské rady pro sdělovací prostředky.²⁹ *Aetatis novae* definuje dvousměrnou komunikaci a názor veřejnosti jako prostředek, aby se konkrétně uskutečnil charakter církevního společenství.³⁰

V dokumentu *Etika ve sdělovacích prostředcích* se uvádí: „Oboustranný tok informací a názorů mezi pastýři a věřícími, svoboda projevu citlivá k dobru společenství a k úloze učitelského úřadu církve spjatého s jeho podporou, zodpovědné veřejné mínění jsou významnými projevy základního práva na dialog a informace v církvi“.³¹ Internet je účinným technologickým nástrojem pro pochopení tohoto pojetí. Je zde tedy nástroj, který lze využívat tvůrčím způsobem v oblasti správy a vedení. Kromě otevření možnosti vyjádřit veřejné mínění je také možností poradit se s odborníky, připravovat setkání a spolupracovat

²⁵ Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, č. 37; Zvon, Praha 1995.

²⁶ *Communio et progressio*, č. 116, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

²⁷ *Tamtéž*, č. 117.

²⁸ Srov. kán. 212.2 a 212.3. *Kodex kanonického práva*; Zvon, Praha 1994.

²⁹ Srov. *Aetatis novae*, č. 10, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996; *Etika ve sdělovacích prostředcích* č. 26, Dokumenty ČBK, Praha 2000.

³⁰ *Aetatis novae*, č. 10, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

³¹ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 26, Dokumenty ČBK, Praha 2000.

s místními církvemi i řeholními instituty na místní, národní a mezinárodní úrovni.

7. Oblast výchovy a formace je další vhodnou a potřebnou oblastí. „Všichni lidé dnes potřebují určité trvalé vzdělávání v oblasti médií, a to jak pro osobní potřebu, tak proto, aby se mohli účastnit organizovaných programů. Předmětem vzdělávání v oblasti médií není ani tak technická stránka, jako spíše snaha utvářet v lidech vkus a pravdivý morální úsudek. Je součástí formace svědomí. Církev by ve školách a školských formačních programech měla poskytovat právě tento typ vzdělávání v oblasti *medií*“.³²

Výchova a formace vztahující se k internetu by měla být součástí kompletních programů výchovy v oblasti hromadných sdělovacích prostředků, zaměřených na členy církve. Nakolik je to možné, pastorační plánování v této oblasti by mělo předpokládat mediální formaci ve výuce seminaristů, kněží, řeholníků a laiků, stejně jako učitelů, rodičů a studentů.³³

Zvláště mladé lidi je třeba učit, aby „byli nejen dobrými čtenáři, posluchači a diváky, ale aby také sami dokázali používat univerzální řeč“, která je vlastní sdělovacím prostředkům. Tak se stanou v plném smyslu občany epochy sociální komunikace, která, jak se zdá, nyní začíná.³⁴ Sdělovací prostředky jsou považovány „spíše za součást kultury, která se ještě rozvíjí a jejíž plné důsledky ještě nejsou přesně známy“.³⁵

Předávat znalosti týkající se internetu a nových technologií znamená mnohem více než pouhou aplikaci techniky vyučování. Mladí lidé se musejí naučit, jak dobře žít ve světě kybernetického prostoru. Musejí umět posoudit vše, co v něm najdou, podle zdravých morálních zásad a používat novou technologii k celkovému osobnímu rozvoji a ve prospěch druhých.

³² *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 25, Dokumenty ČBK, Praha 2000.

³³ *Srov. Aetatis novae*, č. 28, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

³⁴ *Communio et progressio*, č. 107, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

³⁵ Jan Pavel II. *Messaggio in occasione della XXIV Giornata Mondiale delle Comunicazioni sociali*, 1990.

8. Kromě běžných problémů přináší internet církvi také některé problémy specifické, o kterých pojednává další dokument *Etika na internetu*.³⁶

Přestože jsme vyzdvihli pozitivní stránky internetu, je důležité, abychom uvedli i stránky negativní. Při hlubším pohledu se „někdy může zdát lhostejný či dokonce nepřátelský vůči víře a morálce. Částečně k tomu dochází proto, že kultura médií je hluboce nasáklá typicky postmoderním pohledem, totiž že jedinou absolutní pravdou je, že absolutní pravdy neexistují, anebo, kdyby snad existovaly, byly by pro lidský rozum nedostupné, a tedy nepodstatné“.³⁷

Mezi specifické problémy, které internet vytváří, patří webové stránky, které očeřováním hanobí a napadají náboženské a etnické skupiny. Katolická církev je terčem některých z nich. Podobně jako pornografie a násilí ve sdělovacích prostředcích jsou tyto internetové stránky projevem „nejtemnější dimenze lidské přirozenosti zasažené hříchem“.³⁸ Přestože respektování svobody projevu může do jisté míry vyžadovat toleranci dokonce i vůči nepřátelským hlasům, měla by autocenzura, a je-li třeba i zásah veřejné autority, stanovit a položit rozumné hranice tomu, co lze říci.

Rostoucí množství internetových stránek, které se nazývají katolickými, představují odlišný problém. Jak jsme již uvedli, skupiny spojené s církví by měly být přítomné na internetu tvůrčím způsobem. Stejně tak mají právo být přítomni na stránkách i jednotlivci a neoficiální skupiny, dobře motivované a dobře informované, které tak jednájí z vlastní iniciativy. K přinejmenším chaotickým situacím však dochází v případě, kdy není odlišeno autentické stanovisko církve od výstředních naukových interpretací, přepjatého praktikování zbožnosti a ideologických prohlášení, která si přisvojují nálepku „katolický“.

Doporučujeme bližší seznámení se s tímto problémem.

³⁶ Srov. *Etika na internetu*; Dokumenty ČBK, Praha 2002.

³⁷ *Poselství papeže Jana Pavla II. k XXXV. světovému dni sdělovacích prostředků*, č. 3; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

³⁸ *Pornografia e Violenza nei Mezzi di Comunicazione*, č.7.

9. I další otázky vyžadují zamyšlení. V této souvislosti vybízíme ke stálému výzkumu a studiu, které by zahrnovalo pravou „antropologii a teologii komunikace“,³⁹ výslovně zaměřené na internet. Kromě studia a výzkumu je nutné podporovat pozitivní pastorační plánování pro využívání internetu.⁴⁰

Setkáváme se s námitkou, že široký výběr 'výrobků' a služeb na internetu je jakýmsi hnacím motorem i v oblasti náboženství a posiluje konzumní přístup k tématům víry. Množství údajů nás vede k domněnce, že někteří návštěvníci webových stránek s náboženskou tematikou se ocitají jakoby v supermarketu, kde si vyhledávají a vybírají náboženské 'zboží', které nejlépe odpovídá jejich vkusu. „Tendence některých katolíků k vybíravosti v otázce souhlasu s naukou katolické církve, je problém známý i v jiných souvislostech.“⁴¹ Je nutné shromáždit co nejvíce informací o povaze tohoto problému na internetu.

Virtuální realita kybernetického prostoru má, jak jsme uvedli výše, rovněž některé znepokojivé důsledky pro náboženství i pro další oblasti života. Virtuální realita nemůže nahradit reálnou přítomnost Krista v eucharistii, svátostnou podstatu dalších svátostí, ani podíl na náboženském životě uvnitř společenství lidí. Na internetu není možné přijímat svátosti, ani náboženské zkušenosti, které lze díky Boží milosti prostřednictvím internetu prožít, nejsou dostatečné, jestliže jsou oddělené od vztahů se světem ostatních věřících. To je další aspekt internetu, který vyžaduje reflexi a prostudování. V pastoračním plánu by se zároveň mělo uvažovat nad tím, jak přivést lidi z kybernetického prostoru do skutečného společenství a jak by skrze vyučování a katechezi mohl být internet následně použit k podpoře a obohacení v jejich křesťanském úsilí.

III.

³⁹ *Aetatis novae*, č. 8, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁴⁰ Srov. Jan Pavel II. Apoštolský list *Novo millennio ineunte*, č. 39; Dokumenty ČBK, Praha 2001.

⁴¹ Srov. Jan Pavel II. *Discorso ai Vescovi degli Stati Uniti*, č. 5, Los Angeles 16. září 1987.

DOPORUČENÍ A ZÁVĚR

10. Věřící, kteří jsou součástí velkého množství uživatelů internetu, se chtějí svým osobním, specifickým a opodstatněným zájmem podílet na procesu, který určuje budoucí rozvoj tohoto nového nástroje.

Bezpochyby budou někdy nuceni uzpůsobit vlastní způsob myšlení a jednání.

Dále je důležité, aby lidé ve všech církevních oblastech užívali internet tvůrčím způsobem a dostali tak vlastní odpovědnosti a rozvíjeli církevní působení. Je nepřijatelné ustoupit do pozadí ze strachu před technologií nebo z jiného důvodu, především vezmeme-li v úvahu řadu pozitivních možností, které internet nabízí. „Metody pro usnadnění komunikace a dialogu mezi jejími členy mohou posílit pouto jednoty. Bezprostřední přístup k informacím umožňuje církvi prohloubit dialog s dnešním světem ... Církev může rychleji informovat svět o svém ‚krédu‘ a vysvětlovat důvody svého postoje vůči jakémukoliv problému či události. Může zřetelněji naslouchat hlasům veřejného mínění a vstoupit do stálého rozhovoru s okolním světem a usilovat tak včasněji o společné hledání řešení mnohých naléhavých problémů lidstva“.⁴²

11. V závěru této úvahy se proto obracíme slovy povzbuzení na různé skupiny: na církevní představitele, na pracovníky v pastoraaci, vychovatele, rodiče a zvláště na mladé lidi.

Církevním představitelům: Ten, kdo zastává přímé funkce ve všech oblastech církve, musí oblasti sdělovacích prostředků rozumět a skrze toto porozumění zpracovávat pastorační plány o sdělovacích prostředcích⁴³, skrze konkrétní politiku a program v této oblasti, vhodně sdělovacích prostředků využívat. Tam, kde je to zapotřebí, by měli být i církevní představitelé formováni v oblasti medií. „Církvi by velmi pomohlo, kdyby ti, kdo jejím jménem vykonávají úřady a funkce, byli formováni v oblasti komunikace.“⁴⁴

⁴² Jan Pavel II., Poselství u příležitosti XXIV. světového dne sdělovacích prostředků, 1990.

⁴³ Srov. *Aetatis novae*, č. 23-33, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁴⁴ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 26; ČBK 2000.

To platí jak pro internet, tak pro tradiční sdělovací prostředky. Osoby, které mají v církvi odpovědnost, jsou povinny využívat „možnosti ‚počítačové éry‘ ke službě transcendentnímu povolání člověka, aby tak byl oslaven Otec, v němž má původ vše dobré“.⁴⁵ Měli by využívat této významné technologie pro řadu rozličných aspektů církevního poslání a zkoumat také možnosti ekumenické a mezináboženské spolupráce.

Jak jsme již uvedli, zvláštní prvkem internetu je šíření neoficiálních internetových stránek, které se definují jako „katolické“. Takové šíření vyvolává mnohdy zmatek. Vzhledem k tomu by mohlo být užitečné dobrovolné osvědčení materiálů povahy specificky doktrinní nebo katechetické povahy, na úrovni místní i národní pod dohledem představitelů učitelského úřadu církve. Nejde o zavedení cenzury, nýbrž o to, aby bylo možné nabídnout uživatelům internetu důvěryhodného průvodce vším, co je v souladu s autentickým postojem církve.

Pracovníkům v pastoraci: Kněží, jáhni, řeholníci a laičtí pastorační asistenti by se měli vzdělávat v oblasti sdělovacích prostředků, aby lépe porozuměli jejich vlivu na jednotlivce a na společnost. Budou tak moci získat metody komunikace uzpůsobené vnímání a zájmům lidí.

To dnes samozřejmě zahrnuje studium internetu s cílem využívat ho také pro vlastní práci. Webové stránky mohou být také používány k nabídce novinek v teologii nebo podnětů pro pastoraci.

Co se týká církevních zaměstnanců pracujících přímo v oblasti hromadných sdělovacích prostředků, je nadbytečné zdůrazňovat, že musejí mít profesionální formaci. Musejí však také získat formaci doktrinní a duchovní, protože „abychom mohli svědčit o Kristu, je zapotřebí setkat se s ním osobně a pěstovat tento vztah s ním prostřednictvím modlitby, eucharistie, svátosti smíření, četbou Božího slova a rozjímáním o něm, studiem křesťanské nauky a službou druhým.“⁴⁶

⁴⁵ Jan Pavel II., *Messaggio in occasione della XXIV Giornata mondiale delle Comunicazioni Sociali*.

⁴⁶ Jan Pavel II., *Poselství k XXXIV. světovému dni sdělovacích prostředků; Dokumenty ČBK, Praha 2000.*

Vychovatelům a katechetům. Pastорální instrukce *Communio et progressio* pojednává o „naléhavé nutnosti“, aby katolické školy vychovávaly lidi, kteří by byli komunikátory i příjemci v oblasti médií, na základě patřičných křesťanských principů.⁴⁷ Tento požadavek zaznívá opakovaně. V období velké rozšířenosti internetu a jeho silného vlivu je tato povinnost naléhavější než kdy jindy.

Univerzity, koleje, školy a katolické výchovné programy všech úrovní by měly nabídnout kurzy různým skupinám „ať už jde o seminaristy, kněze, řeholníky nebo laiky ... učitele, rodiče nebo žáky“,⁴⁸ stejně jako pokročilou formaci v mediální technologii, řízení, etice a politice pro ty, kdo se připravují k práci v oblasti sdělovacích prostředků nebo k zastávání rozhodujících rolí, včetně těch, kdo pracují v oblasti církevních médií. Kromě toho svěřujeme odborníkům a badatelům, kteří se zabývají obory vztahujícími se ke katolickým institucím, vypracování kvalitnějších instrukcí ve výše uvedených otázkách a problémech.

Rodičům: „Rodiče se pro dobro dětí i pro své vlastní musí naučit být zodpovědnými diváky, posluchači a čtenáři a být doma vzorem v umírněném užívání *medií*“.⁴⁹ Co se týká internetu, děti a mládež mají k tomuto prostředku často důvěrnější vztah než jejich rodiče. Rodiče jsou však povinni vést své děti a bdít nad nimi při jeho používání.⁵⁰ Pokud to znamená, že se budeme muset o internetu naučit více, než tomu bylo doposud, je to jen ku prospěchu.

Rodiče by se měli ujistit, že počítače jejich dětí jsou opatřeny filtry, nakolik je to možné technicky a ekonomicky, aby je tak co možná nejlépe chránili před pornografií, před sexuálními maniaky a před dalším nebezpečím. Nekontrolované používání by nemělo být povoleno. Rodiče a děti by měli diskutovat společně o tom, co viděli a prožili v kybernetickém prostoru. Bude také užitečná výměna názorů s dalšími

⁴⁷ *Communio et progressio*, č. 107, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁴⁸ *Aetatis novae*, č. 28, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁴⁹ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 25; Dokumenty ČBK Praha 2000.

⁵⁰ Srov. Jan Pavel II., Apoštolská adhortace *Familiaris Consortio*; Zvon, Praha 1992.

rodinami, které zastávají stejné hodnoty a stejné zájmy. Základní povinností rodičů je, aby pomohli dětem stát se odpovědnými uživateli internetu, schopnými rozlišování.

Dětem a mládeži: Internet je otevřená brána do fascinujícího a vzrušujícího světa s velkým formačním vlivem. Ne všechno, co existuje za touto bránou, je zdravé, jisté a pravdivé. „Děti a mládež by měly být podle svého věku formovány k užívání sdělovacích prostředků, aby dokázaly odolat zjednodušujícímu pokušení nekritické pasivity, tlakům svých vrstevníků a komerčním vlivům“.⁵¹ Povinností mladých lidí je užívat internet správně s ohledem na sebe, na rodiče, příbuzné, přátele, pastýře církve, učitele a v neposlední řadě z poslušnosti k Bohu.

Internet nabízí mladým lidem velkou možnost prokazovat jak dobro, tak zlo, a to jak sobě, tak druhým. Může obohatit jejich život způsobem, který si předchozí generace ani nedokázaly představit, a umožňuje jim obohatit život druhých. Může je také přivést ke konzumismu, vzbuzovat představy zaměřené na pornografii, násilí a uvrhnout je do patologické izolace. Mladí lidé – jak se často říká – jsou budoucností společnosti a církve. Správné užívání internetu může přispět k tomu, aby převzali svou vlastní odpovědnost v obou oblastech; to však není automatické. Internet je nejen nástrojem zábavy a konzumního uspokojení; je to nástroj k rozvinutí užitečných aktivit, a mladí lidé se musí naučit brát ho a používat jako takový. V kybernetickém prostoru, jako ostatně v každé jiné oblasti, mohou být mladí lidé povoláni k tomu, aby šli proti proudu, aby zastávali jinou kulturu, ba dokonce aby ve prospěch pravdy a dobra podstoupili pronásledování.

12. Všem lidem dobré vůle: Nakonec několik slov o některých morálních zásadách, které musí rozvíjet každý, kdo chce používat internet správně. Jejich zastávání by se mělo zakládat na realistickém zhodnocení obsahů internetu.

Je zapotřebí velké rozvážnosti, abychom jasně stanovili směrnice tohoto nového prostředku, jasně rozlišili jeho potenciál dobra a zla, aby bylo možné postavit se směle tváří v tvář výzvám, které předkládá, a příležitostem, které nabízí.

⁵¹ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 25; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

Je třeba spravedlnosti, zvláště pro zamezení „digital-divide“ neboli propasti mezi bohatými a chudými v oblasti informovanosti v dnešním světě.⁵² To vyžaduje úsilí ve prospěch mezinárodního společného dobra a „globalizaci solidarity“.⁵³

Je třeba síly a odvahy. Znamená to bránit víru před jakýmkoliv náboženským a morálním relativismem, bránit altruismus a velkorysost před individualistickým konzumismem, slušné vystupování před smyslností a hříchem.

V přístupu k tomuto důležitému technologickému nástroji, kterým je internet, je třeba mírnosti a disciplíny, aby bylo možné užívat ho moudře a pouze ke konání dobra.

Když uvažujeme o internetu jako o dalších sdělovacích prostředcích, připomínáme, že Kristus je „mistr komunikace“⁵⁴, je normou a vzorem přístupu církve ke komunikacím a k obsahu, který je církev povinna sdělovat. Kéž by „katolíci, působící ve světě sdělovacích prostředků, ještě odvážněji a radostněji hlásali ze střež pravdu o Ježíšovi, aby ke všem lidem dospěla zvěst o lásce, která je jádrem Božího sebesdělení v Ježíši Kristu, jenž je stejný včera i dnes i navěky“.⁵⁵

Ve Vatikánu 22. února 2002, na slavnost Stolce sv. Petra apoštola.

John P. Foley

předseda

Pierfranco Pastore

sekretář

⁵² Srov. *Etika na internetu* č. 10 a 17; Dokumenty ČBK, Praha 2002.

⁵³ Jan Pavel II., *Proslov ke generálnímu sekretariátu OSN a správnímu výboru koordinace OSN*, č. 3, 7. dubna 2000.

⁵⁴ *Communio et progressio*, č. 11, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁵⁵ Jan Pavel II., *Poselství k XXXV. světovému dni sdělovacích prostředků*, č. 4; Dokumenty ČBK 2001.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY

ETIKA NA INTERNETU

I. ÚVOD

1. „Převrat, který dnes probíhá v sociální komunikaci, předpokládá víc než čistě technickou revoluci; totiž zásadní přetváření prvků, kterými člověk zachycuje svět, ve kterém žije, zkoumá jeho projevy a vyjadřuje je. Obrazy, které jsou stále k dispozici, představy a jejich rychlé předávání, dokonce z kontinentu na kontinent, mají současně pozitivní i negativní účinek na psychologický, morální a sociální vývoj osob, na strukturu a chod společnosti, na výměnu a komunikaci mezi kulturami, na podchycení a předávání hodnot, na světový názor, na ideologie a náboženské přesvědčení.“¹

V posledních deseti letech se stále jasněji ukazovala pravdivost těchto slov. Nemusíme ani příliš namáhat představivost, abychom viděli Zemi jako kouli, po níž sviští elektronické signály, jako upovídanou planetu, zahnížděnou v tichu vesmírného prostoru. Jsou však lidé díky tomu všemu šťastnější a lepší? To je etická otázka, kterou si klademe.

Můžeme říci, že z mnoha hledisek jsou. Nové sdělovací prostředky jsou mocnými nástroji výchovy a kulturního obohacení, obchodu a politické účasti, dialogu a mezikulturního pochopení a jak jsme zdůraznili v jiném dokumentu, přiloženém k tomuto², slouží i otázce náboženství. Nicméně je tu i druhá strana mince: sdělovací prostředky, jež mohou být užity k dobru osob a společenství, lze také zneužít k vykořisťování, k manipulování, k ovládnutí a ke korumpování.

2. Mezi sdělovacími prostředky, jako je telegraf, telefon, rozhlas, televize, jež během jednoho a půl století postupně odstranily čas a prostor jako překážky komunikace mezi velkým počtem osob, je internet nejnovějším a z mnoha hledisek nejmocnějším. Jeho dopad na

¹ Papežská rada pro hromadné sdělovací prostředky, Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích *Aetatis Novae* u příležitosti XX. výročí *Communio et progressio*, č. 4, Dokumenty o sdělovacích prostředcích, Dokumenty ČBK, Praha 1996.

² Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Církev a internet*; Dokumenty ČBK, Praha 2002.

jednotlivce, na národy a na společenství národů je už nyní nesmírný a roste den ze dne.

V tomto dokumentu chceme vyložit katolický názor na internet, jako východisko pro účast církve na dialogu s ostatními sektory společnosti, zvláště s ostatními náboženskými skupinami, vzhledem k vývoji a užívání tohoto úchvatného technologického prostředku. Internet působí dobro a slibuje, že vykoná ještě víc. Nicméně je také jisté, že může působit zlo. Dobro nebo zlo, které z něho vyplývá, bude záviset na některých rozhodnutích, k nimž církev nabízí dva velmi důležité příspěvky: své nasazení ve prospěch důstojnosti člověka a svou dlouhou tradici mravní moudrosti.³

3. Jak je tomu i u ostatních sdělovacích prostředků, jednotlivci i společenství osob jsou ústředním prvkem etického hodnocení internetu. Co se týká vysílaného poselství, procesu komunikace a strukturálních a systémových otázek v rámci komunikace, „platí tž základní etický princip: cílem a mírou užívání sdělovacích prostředků je člověk a lidské společenství. Komunikace by měla vést od člověka k člověku, k jeho celistvému rozvoji.“⁴

Společné dobro neboli „souhrn podmínek společenského života, které jak skupinám, tak jednotlivým členům dovolují úplnější a snazší dosažení vlastní dokonalosti“⁵, předkládá druhý užitečný princip k etickému hodnocení sdělovacích prostředků. Měl by být chápán celistvě jako souhrn cílů, o něž se členové určitého společenství zasazují a jejichž uskutečnění a podpora je smyslem existence onoho společenství.

Ctnost, jež uschopňuje lidi k tomu, aby chránili a rozvíjeli společné dobro, je solidarita. Není to jen „neurčitý soucit nebo povrchní dojetí nad zlem“, nýbrž je to „pevná a trvalá odhodlanost usilovat o obecné blaho neboli dobro všech a jednoho každého, protože všichni jsme zodpovědní za všechny“.⁶ Zvláště dnes nabyla solidarita jasného

³ Srov. Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Etika ve sdělovacích prostředcích*; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

⁴ *Tamtéž* č. 21.

⁵ Dokumenty II. vatikánského koncilu, *Gaudium et spes*, č. 26; srov. *Katechismus katolické církve*, č. 1906; Zvon, Praha 1995.

⁶ Jan Pavel II., *Sollicitudo rei socialis*, č. 38; Zvon, Praha 1996.

a mocného mezinárodního rozměru. Mluvit o mezinárodním společném dobru je správné a je závazné o ně usilovat.

4. Mezinárodní společné dobro, solidarita, revoluce v oblasti sdělovacích prostředků, informační technologie a internet, to vše jsou skutečnosti patřící do procesu globalizace.

Nová technologie vede a podporuje globalizaci rozsáhlou měrou, tím že vytváří poměry, v nichž „obchod a komunikace nejsou sevřeny hranicemi příslušné země“.⁷

Důsledky tak nabývají zásadní důležitosti. Globalizace může napomáhat růstu blahobytu a podporovat rozvoj. Skýtá výhody, jako je „efektivnost a růst produkce... jednota národů... lepší služba lidské rodině“.⁸ Tato dobra dosud nejsou nicméně rovnoměrně sdílena. Někteří jednotlivci, některé obchodní firmy a země zaznamenaly nesmírný růst svého blahobytu, zatímco ostatní zůstaly pozadu. Jednotlivé národy byly vyloučeny téměř z celého procesu, byly zbaveny místa v tomto novém světě, který se utváří. „Mondializace, jež hluboce změnila hospodářské systémy a vytvořila nečekané možnosti růstu, způsobila i to, že mnozí zůstali na okraji cesty: nezaměstnanost v mnoha rozvinutých zemích a bída v příliš mnoha národech jižní polokoule udržuje i nadále miliony mužů a žen daleko od pokroku a blahobytu.“⁹

Neení pochyb o tom, že společnosti, jež vstoupily do procesu globalizace tak učinily na základě svobodné a informované volby, zatímco „mnozí lidé, zvláště ti nejvíce znevýhodnění, ji prožívají spíše jako příkaz než jako proces, na němž se mohou aktivně podílet“.¹⁰

V mnoha částech světa napomáhá globalizace k rychlým a převratným společenským změnám. Nejde pouze o ekonomický proces, nýbrž i proces kulturní, který vykazuje jak kladné, tak záporné aspekty. „Lidé, kteří jsou jí vystaveny, považují často globalizaci za ničivou záplavu, jež ohrožuje společenské normy, které je chránily, a kulturní opěrné body, jež jim pomáhaly orientovat se v životě ...

⁷ Jan Pavel II., proslov k papežské akademii věd, č. 2, 27. dubna 2001.

⁸ Jan Pavel II., posynodní exhortace *Ecclesia in America*, č. 20.

⁹ Jan Pavel II., projev k diplomatickému sboru, zmocněnému Svatým stolcem, č. 3; 10. ledna 2000.

¹⁰ Jan Pavel II., projev k papežské akademii věd, č. 2.

změny technologie a pracovních vztahů jsou příliš překotné, než aby s nimi kultury mohly držet krok.“¹¹

5. Jedním z hlavních důsledků deregulace posledních let byl přechod moci národních států do rukou nadnárodních společností. Je důležité povzbuzovat tyto společnosti a pomáhat jim, aby daly svou moc do služby dobra lidstva. To ozřejmuje, jak nutná je komunikace a větší dialog mezi nimi a angažovanými organismy, jakým je církev.

Rozhodné úsilí uvádět do praxe solidaritu ve službě společného dobra v rámci národů a mezi nimi by mělo dát formu (způsob) a vést naše užívání nových informačních technologií a internetu. Tato technologie může být nástrojem k řešení lidských problémů podporou všestranného rozvoje osob a vytvářením světa, kde by panovala spravedlnost, mír a láska. Před více než třiceti lety zdůraznila pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích „*Communio et progressio*“, že uvedené prostředky jsou schopné dosáhnout toho, že se všichni lidé v každém koutu země „podílejí na starostech a problémech, které se dotýkají jednotlivců i celého lidstva“.¹²

Tato skutečnost je překvapující. Internet může přispět k tomu, aby se tato idea stala skutečností pro jednotlivce, skupiny, národy i pro celé lidské pokolení, bude-li užíván na základě jednoznačných a zdravých etických zásad, zvláště ctnosti solidarity. Bude to ku prospěchu všem, protože „dnes více než včera víme, že nebudeme nikdy šťastní a nebudeme v míru jedni bez druhých, o to méně jedni proti druhým“.¹³ Bude to výrazem oné spirituality společenství, která zahrnuje „schopnost vidět v druhém především to pozitivní, abychom ho mohli přijmout a ocenit jako Boží dar: „dar pro mě“, kromě bratra, který ho přímo dostal. Spiritualita společenství je také umění „vytvořit prostor“ bratru tím, že poneseme břemena jeden druhého (srov. Gal 6,2) a budeme čelit sobeckému pokušení, které na nás neustále útočí“.¹⁴

¹¹ *Tamtéž*, č. 3.

¹² Papežská rada pro sdělovací prostředky, Pastorální instrukce o sdělovacích prostředcích *Communio et progressio*, č. 19; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

¹³ Jan Pavel II., projev k diplomatickému sboru, č. 4.

¹⁴ Jan Pavel II., apoštolský list *Novo millennio ineunte*, č. 43; dokumenty ČBK, Praha 2001.

6. Rozšíření internetu vyvolává také jistý počet etických otázek, týkajících se soukromí, bezpečnosti a důvěrnosti údajů, autorských práv a intelektuálního vlastnictví, pornografie, internetových stránek, jež podněcují k nenávisti, rozšiřování urážek a pomluv, vydávaných za zprávy a k mnoha dalším věcem. Všimneme si krátce některých, jež vyžadují neustálý rozbor a diskusi zúčastněných stran.

Nemyslíme si přesto, že internet je pouze zdrojem problémů, spíše jej považujeme za zdroj dobra pro lidské pokolení, dobra, které se plně uskuteční jen po vyřešení stávajících problémů.

II.

Internet

7. Internet má mimořádné vlastnosti. Charakterizuje jej okamžitost a bezprostřednost, je přítomen na celém světě, je decentralizovaný, interaktivní, může se bezmezně rozšiřovat, co do obsahu je pružný a velmi přizpůsobitelný. Je rovnostářský v tom smyslu, že každý s pomocí nezbytných nástrojů a skromnou technickou schopností může být aktivně přítomen v kybernetickém prostoru, vysílat do světa své poselství a žádat naslouchání. V rámci určité společnosti umožňuje anonymnost, záměnu rolí a únik do fantazírování. Podle vkusu jednotlivých uživatelů se propůjčuje stejnou měrou k aktivní účasti jako k pasivnímu vstřebávání v sebestředném světě, který „stimuluje jejich narcismus.“¹⁵

Může být používán za účelem prolomení izolace jednotlivců a skupin, anebo naopak k jejímu zesílení.

8. Technologická struktura, z níž internet vychází, je úzce spojena s jeho etickými aspekty: lidé byli vedeni k tomu, aby jej užívaly v souladu s tím, jak byl projektován a aby ho projektovali v souladu s jeho používáním. Vznik tohoto „nového systému“ sahá do 60. let, do let studené války. Měl vést ke zmaření nukleárních útoků vytvořením decentralizované sítě počítačů se základními daty. Klíčem systému byla decentralizace, protože tím způsobem, alespoň podle tehdejších úvah, by

¹⁵ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 2; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

ztráta jednoho počítače nebo i celé řady z nich automaticky neznamenala ztrátu všech údajů.

Idealistická vize volné výměny informací a idejí hrála kladnou roli ve vývoji internetu. Nicméně jeho decentralizovaná struktura a vypracování stejně decentralizované světové sítě v 80. letech se ukázaly příbuzné myšlence, jež se z principu stavěla proti všemu, co by naznačovalo jakékoliv legitimní řízení veřejné odpovědnosti. Ve spojení s internetem se ukázal přílišný individualismus. Internet byl označen za nové království, úchvatnou zemi kybernetického prostoru, kde jakékoliv vyjádření je možné a kde jediným zákonem je naprostá individuální svoboda dělat to, co chceme. To však znamenalo, že jediným společenstvím, jehož práva a zájmy by v kybernetickém prostoru byly uznávány, by bylo společenství radikálních anarchistů. Toto pojetí dodnes ovlivňuje některé kruhy, opírající se o typicky anarchistické argumenty na obranu pornografie a násilí ve sdělovacích prostředcích vůbec.¹⁶

I když je jasné, že radikální individualisté na jedné a podnikatelé na druhé straně představují dvě odlišné skupiny, existuje souběžnost zájmů těch, kdo si přejí, aby se internet stal místem téměř jakéhokoliv vyjádření, nehledě na jeho podlost a destruktivnost, a těch, kdo chtějí, aby internet byl obchodním kanálem neoliberalního stylu, „jenž považuje zisk a zákony trhu za absolutní parametry, na úkor důstojnosti a respektování osob a národů“.¹⁷

9. Mimořádným vývojem informatiky velmi vzrostla sdělovací schopnost některých privilegovaných osob a skupin. Internet může lidem pomoci k tomu, aby odpovědně užívali svobody a demokracie, může rozšířit kulturní a výchovné horizonty, odstranit rozdělení a podporovat lidský rozvoj mnoha způsoby. „Svobodný tok slov a obrazů ve světovém měřítku neproměňuje jen politické a ekonomické vztahy mezi národy, ale i samo chápání světa. Tento jev poskytuje řadu nevídaných možností.“¹⁸ Mezikulturní dialog, který internet a jiné sdělovací prostředky umožnily, může být „privilegovaným nástrojem

¹⁶ Papežská rada pro sdělovací prostředky, *Pornografia e Violenza nei mezzi di comunicazione: una risposta pastorale* č. 20.

¹⁷ *Ecclesia in America*, č. 56.

¹⁸ Poselství papeže Jana Pavla II. k oslavě světového dne míru 1. ledna 2001, č. 11; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

k vybudování civilizace lásky¹⁹, má-li základ na sdílených hodnotách, zakořeněných v lidské přirozenosti.

To ale není všechno. „Paradoxem je, že právě síly, přinášející lepší komunikaci, mohou vést i k růstu odcizení a egocentrismu.“²⁰ Internet může lidi spojovat, ale i rozdělovat, ať už jako jednotlivce nebo skupiny, které - odděleny ideologií, politikou, vášněmi, rasou, etnickým původem, mezigeneračními rozdíly, ba dokonce i náboženstvím - si navzájem nedůvěřují. Byl již použit agresivně, téměř jako válečná zbraň, a již se hovoří o nebezpečí „kybernetického terorismu“.

Bylo by hořkou ironií, kdyby se tento nástroj komunikace se schopností propojovat lidi vrátil k svým počátkům, sahajícím do dob studené války a stal se prostředím mezinárodního konfliktu.

III.

Několik důvodů ke znepokojení

10. Z toho, o čem jsme dosud hovořili, vyplývá v souvislosti s internetem několik důvodů ke znepokojení.

Jedno ze současných nejzávažnějších znepokojení je „digital-divide“ (digitální předěl): forma diskriminace, která ve vztahu jednotlivých národů, ale i v jejich rámci odděluje chudé od bohatých na základě přístupu nebo nepřístupu k novým informačním technologiím. V tomto smyslu jde o novodobou podobu někdejšího propastného rozdílu v přístupu bohatých a chudých k informacím.

Výraz „digital-divide“ zviditelňuje skutečnost, že jednotlivci, skupiny i národy musí mít přístup k nové technologii, aby nezůstali pozadu a mohli se těšit z dober, jež slibuje globalizace a rozvoj. Je nutné, aby se „rozdíl mezi těmi, kdo se těší z nových prostředků informace, a vyjadřování a mezi těmi, kdo k nim dosud nemají přístup, nestal nekontrolovatelným a dalším zdrojem nerovnosti a diskriminace“.²¹

Je nezbytné nalézat způsoby, jak zpřístupnit internet méně zvýhodněným skupinám, ať už přímo nebo tím, že se napojí na tradiční

¹⁹ *Tamtéž*, č. 16.

²⁰ Poselství papeže Jana Pavla II. k XXXIII. světovému dni sdělovacích prostředků 16. května 1999, č. 4; Dokumenty ČBK 1999.

²¹ Poselství Jana Pavla II. k XXXI. světovému dni sdělovacích prostředků 1997.

a lacinější prostředky komunikace. Kybernetický prostor by měl být zdrojem informací a služeb, přístupným pro všechny zdarma a v širokém rozsahu jazyků. Veřejné instituce mají zvláštní odpovědnost vytvářet a uchovávat internetové stránky tohoto druhu.

Zatímco se vytváří nová globální ekonomika, církve pracuje na tom, aby „v tomto procesu zvítězilo celé lidstvo, a ne pouze bohatá elita, která kontroluje vědu, technologii, komunikace a zdroje planety Země“. Církev chce „globalizaci ve službě celé lidské osoby a všech osob“.²²

Proto je nutné si uvědomit, že příčiny a následky tohoto rozdílu nejsou pouze ekonomické, ale také technické, sociální a kulturní. Další „divide“ existuje v neprospěch žen; i ten je třeba odstranit.

11. Jsme znepokojeni tím, k čemu dochází v oblasti kultury. Jedná se zvláště o skutečnost, že nové informační technologie a internet coby mocné nástroje globalizačního procesu předávají a podporují takovou kulturu hodnot a takové vnímání společenských vztahů, rodiny, náboženství, postavení člověka, že jejich fascinace a novost mohou vzdorovat tradičním kulturám a potlačovat je.

Mezikulturní dialog a obohacení jsou nepochybně velmi žádoucí. Vždyť „dialog mezi kulturami je dnes obzvlášť nutný pro vliv nových sdělovacích prostředků na život jednotlivců a národů“.²³ Musí však probíhat v obou směrech. Kulturní systémy se mohou velmi učit jeden od druhého. Nutit nějaké kultuře svůj pohled na svět, své hodnoty, ba dokonce i jazyk své kultury, to není dialog, nýbrž kulturní imperialismus.

Tato kulturní nadvláda se stává zvláště vážným problémem, když převládající kultura předává falešné hodnoty, jež jsou v rozporu se skutečným dobrem jednotlivců a skupin. Internet, spolu s dalšími sdělovacími prostředky, zprostředkovává za současné situace hodnoty vlastní sekularizované západní kultuře, lidem a společností, které v mnoha případech nejsou s to je docenit a přehodnotit. To pak vyvolává těžké problémy například v oblasti rodinného života a manželství, jež v mnoha oblastech světa procházejí „širokou a radikální krizí“.²⁴

²² Srov. *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 22; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

²³ Srov. *tamtéž*, č. 11; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

²⁴ *Novo millennio ineunte*, č. 47; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

V takové situaci je nezbytné být citliví ke kultuře a respektovat hodnoty a náboženské přesvědčení druhých. Mezikulturní dialog, který chrání kultury jako „různé historické a geniální výrazy jednoty lidské rodiny“ a „jejich vzájemné pochopení a společenství“,²⁵ je nezbytný pro vybudování a uchování smyslu pro mezinárodní solidaritu.

12. Další složitou otázkou je svoboda projevu na internetu, která je rovněž zdrojem dalších starostí. Rozhodně se zastáváme svobody projevu a volné výměny myšlenek. Svoboda hledat pravdu a poznávat ji je základním lidským právem²⁶ a svoboda projevu je úhelným kamenem demokracie. „To vše též vyžaduje, aby člověk – pokud zachovává mravní řád a obecnou prospěšnost – mohl svobodně hledat pravdu, projevovat i rozšiřovat své názory a pěstovat jakékoliv umění a aby byl pravdivě informován o veřejných událostech.“²⁷ Veřejné mínění, které je „podstatným vyjádřením společenské povahy člověka“ absolutně vyžaduje „možnost vyjadřovat své pocity a myšlenky“²⁸.

S pohledem na tyto požadavky všeobecného prospěchu s politováním odsuzujeme pokusy ze strany veřejných autorit zabránit přístupu k informacím na internetu nebo v jiných sdělovacích prostředcích, protože je považují za nebezpečné nebo choulostivé; pokus o manipulaci veřejného mínění s cílem propagandy a dezinformace, bránění oprávněné svobodě projevu a myšlení. V tomto ohledu dochází k nejvážnějšímu porušování v totalitních režimech, avšak problém existuje i v liberálních demokraciích, kde přístup ke sdělovacím prostředkům často z politických důvodů závisí na bohatství a kde politikové a jejich rádci nerespektují pravdu a čestnost pomlouváním svých odpůrců a prohlašování problémů za bezvýznamné.

13. Jak bylo často zdůrazněno, žurnalistika prochází v tomto novém prostředí hlubokými změnami. Kombinace nových technologií a globalizace „zvýšila schopnosti sdělovacích prostředků, ale zároveň je

²⁵ Srov. Poselství papeže Jana Pavla II. k oslavě Světového dne míru 1. ledna 2002, č. 10; Dokumenty ČBK 2002.

²⁶ Dokumenty II. vatikánského koncilu, *Gaudium et spes*, č. 26; Zvon, Praha 1995. Srov. *Katechismus katolické církve*, č. 1906; Zvon, Praha 1995.

²⁷ Dokumenty II. vatikánského koncilu, *Gaudium et spes*, č. 59; Zvon, Praha 1995.

²⁸ *Communio et progressio*, č. 25, 26; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

rostoucím způsobem vystavila ideologickým a komerčním tlakům“²⁹, a to platí i pro žurnalistiku.

Internet je velmi účinným a rychlým nástrojem informací. Nicméně ekonomická soutěživost a přítomnost žurnalistu ve dne v noci „online“ přispívají k senzacechtivosti a šíření klepů, k míchání zpráv s reklamou a podívanou, ke zmenšování, alespoň zdánlivému, reportáží a seriózních komentářů. Čestná žurnalistika je podstatná pro společné dobro národů i mezinárodního společenství. Tyto zřejmé problémy novinářské praxe na internetu vyžadují rychlé vyřešení ze strany samotných novinářů.

Pro mnohé je problémem neuvěřitelné množství informací na internetu. U většiny z nich se nikdo nestará, aby kontroloval, zda jsou správné a vhodné. Jsme znepokojeni také skutečností, že uživatelé internetu užívají technologii, která umožňuje vytvářet zprávy na příkaz, prostě vytvářet elektronické zátarasý proti ideám málo zaběhlým. To by nebylo zdravé v pluralistickém světě, v němž je nezbytné vzájemné pochopení mezi lidmi. „Technologie umožňuje lidem získávat stále více informace a služby, vytvořené výhradně pro ně. To sice přináší skutečné výhody, ale nevyhnutně vyvstává otázka: stanou se v budoucnu příjemci médií množstvím lidí, kteří budou příjemci jediného? ... Kam by se v takovém světě poděla solidarita, láska“³⁰

14. Kromě otázek týkajících se svobody projevu, úplnosti a přesnosti zpráv, sdělování myšlenek a informací je tu celá řada dalších důvodů ke znepokojení, vyvěrajících z anarchismu. Ideologie radikálního anarchismu je mylná a škodlivá, především aby legitimovala svobodný projev ve službě pravdy. Omyl spočívá ve vyvyšování svobody, takže dochází „k jejímu absolutizování, jako by byla zdroje a původcem hodnot... Tímto způsobem však zmizel nezbytný požadavek pravdy, který byl nahrazen jinými měřítky: upřímnost, autenticita nebo souhlas, „shoda se sebou samým“.³¹ Tento způsob myšlení neponechává žádný prostor pro autentické společenství, pro společné dobro a solidaritu.

²⁹ Jan Pavel II., proslov u příležitosti jubilea novinářů, č. 2, 4. června 2000.

³⁰ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 29; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

³¹ Jan Pavel II. *Veritatis splendor*, č. 32; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

IV. Doporučení a závěr

15. Jak jsme viděli, účinnost solidarity je měřítkem služby, kterou internet poskytuje společnému dobru. Společné dobro vytváří kontext, v němž je možné položit si etickou otázku: „Jsou sdělovací prostředky užívány ve prospěch dobra nebo zla?“³²

Odpovědnost nese mnoho jednotlivců a skupin. Všichni uživatelé internetu jsou povinni používat jej informovaným a disciplinovaným způsobem, k morálním cílům. Rodiče by měly rozhodovat o tom, jak jejich děti užívají internet a dohlížet na to.³³ Školy a další výchovné instituce, výchovné programy, by měly učit obezřetnému užívání internetu jako součásti kompletního mediálního vzdělání, které zahrnuje nejen získání technických dovedností – základní znalosti z informatiky a všeho, co s ní souvisí - nýbrž i získání schopnosti hodnotit odborně a moudře obsahy. Ti, jejichž rozhodnutí a činy přispívají k formování struktury a obsahu internetu, jsou povinni praktikovat solidaritu ve službě společného dobra.

16. Je třeba se vyhnout předchozí cenzuře ze strany vlád. „Cenzura je proto možná jen v nejnútnejším případě.“³⁴ Internet není více než jiné sdělovací prostředky vyňat z povinnosti zachování spravedlivých zákonů, které se staví proti projevům nenávisť, pomluvě, podvodu, dětské pornografii, pornografii vůbec a dalším nezákonnostem. Jednání, které je zločinem v jiných kontextech, je jím i v kybernetickém prostoru. Civilní úřady jsou povinny a oprávněny tyto zákony uplatňovat. Lze předpokládat, že bude nutné zavedení nových předpisů, aby se čelilo přečinům újezi spojeným s internetem, jako je šíření virů, krádež osobních dat uložených na hard-disku a podobně.

Regulace na internetu je žádoucí, nejlépe metodou auto-regulace. „Řešení problémů, které vznikají při této neřízené komercializaci a privatizaci, nespočívá však ve státní kontrole médií, nýbrž ve stanovení všeobecných pravidel, která odpovídají zásadám veřejného

³² *Etika ve sdělovacích prostředcích* č. 1; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

³³ Srov. Jan Pavel II. apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, č. 76; Zvon, Praha 1992.

³⁴ *Communio et progressio*, č. 86; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

zájmu, právě tak jako větší odpovědnost vůči veřejnosti.³⁵ Etické zákoníky průmyslu, jsou-li brány vážně, sehrávají užitečnou roli. Do jejich formulování a jejich uplatňování jsou zahrnuti veřejní představitelé a kromě toho, že povzbuzují odpovědné informátory, obsahují přiměřené postihy proti jejich porušování, včetně veřejné cenzury.³⁶ V některých okolnostech je žádaný zákrok státu, například zřízením dohlížecí komise nad sdělovacími prostředky, aby zachycovaly veškerý názorový rozvoj ve společnosti.³⁷

17. Nadnárodní a spojovací charakter internetu a jeho úloha v globalizaci vyžadují mezinárodní spolupráci, která by vytyčila modely a mechanismy zaměřené na podporu a ochranu celkového společenského prospěchu³⁸. Co se týče technologie hromadných sdělovacích prostředků, jako i mnoha dalších věcí, je požadována „rovnost na mezinárodní úrovni“³⁹.

Ve veřejném i soukromém sektoru je nezbytný rozhodný zásah pro odstranění „digital-divide“. Mnoho složitých otázek spojených s internetem vyžaduje mezinárodní konsensus: jak zaručit například soukromí jednotlivců a skupin, jež dodržují zákony, aniž by se zabránilo pověřeným funkcionářům dohlížet na zločince a teroristy? Jak chránit autorská práva a intelektuální vlastnictví, aniž by se omezil přístup osob k materiálům, které jsou veřejným vlastnictvím? Jak definovat samo „veřejné vlastnictví“? Jak vytvářet a udržovat informace v různých jazycích, aby byly k dispozici všem uživatelům internetu? Jak chránit práva žen v oblasti přístupu na internet a v oblasti dalších aspektů nové informační technologie? Zvláště pak otázka, jak odstranit „digital-divide“ mezi bohatými a chudými v přístupu k informacím, vyžaduje vážnou a naléhavou pozornost ve svých technických, výchovných i kulturních aspektech.

³⁵ *Aetatis Novae*, č. 5, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

³⁶ *Srov. Communio et progressio*, č. 79, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

³⁷ *Tamtéž*, č. 88.

³⁸ *Srov. Discorso alla Pontificia Accademia delle Scienze Sociali*, č. 2.

³⁹ *Etika ve sdělovacích prostředcích*, č. 22; Dokumenty ČBK, Praha 2000.

V současné době existuje „rostoucí smysl pro mezinárodní solidaritu“, jež poskytuje zvláště systému OSN „jedinečnou příležitost přispět ke globalizaci solidarity tím, že bude fungovat jako místo setkání pro státy a pro občanskou společnost a jako bod, v němž se sbíhají různé zájmy a různé potřeby... Spolupráce mezi mezinárodními agenturami a nevládními organizacemi přispěje k tomu, aby zájmy států a různých skupin v nich, jakkoliv oprávněné, nebyly uváděny nebo obhajovány na úkor zájmů nebo práv jiných národů, zvláště těch méně úspěšných“⁴⁰. V této souvislosti si přejeme, aby vrcholné světové zasedání společnosti výpočetní techniky, které se bude konat v roce 2003, bylo přínosem v diskusi o těchto otázkách.

18. Jak jsme uvedli shora, příložený dokument „Církev a internet“ pojednává specifickým způsobem o tom, jak církev používá internet a jakou roli hraje v jejím životě. Chceme zdůraznit že katolická církev spolu s jinými náboženskými organizacemi by měla být aktivně přítomna na internetu a podílet se na veřejné debatě o jeho vývoji. „Církev si nevyhraduje právo diktovat rozhodnutí a výběr, ale je třeba, aby se stala pomocníkem při hledání a nalézání etických a morálních kritérií, která můžeme nalézt jak v obecně lidských, tak v křesťanských hodnotách.“⁴¹

Internet může být cenným přínosem pro lidský život. Může podporovat blahobyt a mír, intelektuální a estetický rozvoj, vzájemné pochopení mezi národy v celosvětovém měřítku.

Může také pomoci mužům a ženám při jejich stále snaze o pochopení sebe sama. V každé době, včetně naší, si lidé stále kladou tytéž základní otázky: „Kdo jsem? Odkud pocházím a kam jdu? Proč existuje zlo? Co bude po tomto životě?“⁴² Církev nemůže vnucovat své odpovědi, ale může a musí hlásat světu odpovědi, které dostala. Jako vždy, i dnes podává jedinou zcela uspokojivou odpověď na nejhlubší otázky života: Ježíš Kristus, který „plně odhaluje člověka jemu samému

⁴⁰ Jan Pavel II. Discorso al Segretario Generale delle Nazioni Unite e al Comitato amministrativo di coordinamento dell'ONU, č. 2 a 3. 7. dubna 2000.

⁴¹ *Aetatis novae*, č. 12, Dokumenty o sdělovacích prostředcích; Dokumenty ČBK, Praha 1996.

⁴² Jan Pavel II. *Fides et ratio*, č. 1; Zvon, Praha 1999.

a dává mu poznat vznešenost jeho povolání“.⁴³ Jako celý současný svět, tak i svět sdělovacích prostředků, jehož je internet součástí, je nedokonale, avšak autenticky přítomen uvnitř Božího království a je postaven do služeb slova spásy. Nicméně „očekávání nové země však nesmí oslabit, nýbrž spíše povzbudit úsilí o zvelebení této země, kde roste tělo nové lidské rodiny, která již může poskytnout jakýsi nástin nového věku“.⁴⁴

Ve Vatikánu 22. února 2002, na svátek Stolce sv. Petra apoštola

John P.Foley
předseda
Pierfranco Pastore
sekretář

⁴³ *Gaudium et spes*, č. 22; Zvon, Praha 1995.

⁴⁴ *Tamtéž*, č. 39.